

Oдавno je u psihologiji i psihopatologiji prihvaćeno shvatanje da je ispitivanje čovekove ličnosti nepotpuno ako njime nije obuhvaćena i svest o vrednostima. Taj aspekt čovekove ličnosti sastoji se od pogleda na dobro, valjano, pošteno, lepo i on stoji u određenom odnosu sa ostalim aspektima ličnosti — sa kojima sačinjava jedinstvenu celinu. Poznato je, takođe, da razvatak i promene u jednom delu ličnosti nužno izazivaju promene celine, tako da bi svako ispitivanje i tumačenje ličnosti, koje bi se ograničilo na samo jedan njen aspekt, na primer, na saznanje procese ili na osećanja, bilo šturo i nepotpuno. Ovo tim pre što svest o vrednostima predstavlja čovekov moralni lik, a njega su lišena sva ostala živa bića. Od kolike je važnosti pomenuti aspekt ličnosti za duševni život dokazuje se i sledećim argumentima: istraživanja u psihologiji ličnosti, kao i u oblasti psihopatologije, pokazala su da moralni konflikti stvaraju kod velikog broja ljudi određena duševna poremećanja. To je jedno. Drugo, istraživanja su, takođe, pokazala da stvaranje novog sistema vrednosti kod obolelih osoba dovodi do ozdravljenja.

Ispitivanje svesti o vrednostima vrši se, između ostalog, ispitivanjem ideala. To je posredan način ispitivanja svesti o vrednostima, čija je prednost nad ostalim načinima u tome što ispituje onu stranu svesti o vrednostima koja je najdostupnija svesti. Pored toga, kaže se da ličnost i ponašanje ostaju nerazumljivi i da ne može da se predvidi njihov dalji razvatak ako se ne upoznaju ideali koji personifikuju svest o vrednostima. Najzad, valja imati na umu da se pristalice savremene „humane orijentacije“ u psihologiji ličnosti ne zadovoljavaju dosadašnjim ograničavanjem na ispitivanja reakcija na određene draži, bilo kako one stvarne, odnosno ne slažu se sa shvatanjem da je čovek čisto reaktivno biće. Poznati psiholog Gordon Olport, govoreći o ovom problemu, kaže da čak i psihološki rečnik sadrži daleko veći broj termina koji potvrđuju da savremeni psiholozi najviše vode računa o reaktivnoj prirodi čoveka, on onih koji govore o njegovoj usmerenosti napred, u budućnost. Reč je o terminima koji imaju prefiks *e* i nasuprot onih koji imaju prefiks *p*. Termin *refleks*, reakcija, odgovor i slični, dosadašnji su brojniji psihološkim tumačenjima ličnosti, no termini koji govore o ponašanju usmerenom budućnosti — *svrha*, očekivanje, intencija, planiranje, cilj, ideal itd. Nije reč samo o „verbalnom no i pojmovnim sredstvima“ kojima se čovekova ličnost tumači sa stanovšta napretka, razvoja, budućnosti, pa stoga može da se kaže da oni psiholozi koji se najvećma služe terminima koji označavaju proaktivnost čovekove prirode ne shvataju čoveka kao stepog „roba svoje biografije“, već podrazumevaju da on svesno, namerno planira svoju budućnost u skladu sa svojim ciljevima i idealima. Ako dodamo da rezultati ispitivanja ideala nalaze na sve veću primenu u socijalnoj psihologiji, sociologiji i pedagogici, onda dobijamo potpunu sliku o važnosti ovog problema.

#### OSNOVNE ODLIKE IDEALA

Svaki zdrav i zreo čovek ima jedan osnovni životni cilj ka kojem se usmerio, koji nastoji da dostigne. Mnogobrojna istraživanja su pokazala da oni ljudi koji izgube svoj cilj zapažaju u teška duševna stanja, koja se neredako završavaju bolešću ili čak samoubistvom. Ali, čovek koji ima svoj cilj reko kad do njega dolazi iako i bez napora. Na putu do cilja, on nalazi na prepreke koje mogu da ga izlože neprijatnostima, pokatkad da ga pokolebaju i na taj način zadrže, ili da ga skrenu sa puta koji vodi cilju. Isto tako, na tom putu čovek može da sretno bezbroj privlačnih iskušenja, koja obećavaju prijatnosti, ali koja bi mogla da ga odvrte od cilja. Kako u prvom tako i u drugom slučaju čovek mora da se drži svoga puta, da se napregne i savlada prepreke, odnosno da se ne odvrtne na iskušenja, kao antički moreplovci na glas sirena. Da bi u tome uspeo, on mora da ima jedan ideal, jednu ideju vodilju, koja će mu pomoći da ne zaluta. Govoreći o tome, Olport kaže da svaka zrela ličnost brodi ka luci opredeljenja, koja je unapred izabrana, a ideal tom prilikom služi da bi se održao pravac. Tok razvika prema tome, određen je idealom i ne nekom „navikom ili stimulansom“.

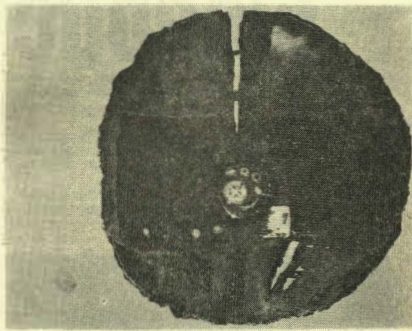
Ako čovek poseduje pravi ideal, on će ga s uspehom sprovesti kroz brojna iskušenja i opasnosti na koje može da nađe tokom svoga putovanja i, što je najvažnije, ideal će obezbediti normalne odnose sa zahtevima socijalne sredine u kojoj se čovek kreće. Iz ovog najopštijeg opisa ideala vidi se da oni deluju ka vodiči, da su unutrašnji regulatori ponašanja u slučajevima kušnje, da nisu isto što i ciljevi i, da postoje pravi ideali za razliku od lažnih. O tim osnovnim odlikama ideala potrebno je da se kaže nešto više.

#### IDEALI KAO UNUTRAŠNJI REGULATORI PONAŠANJA

Za razliku od savsim mlade dece i životinja zdrava, zrela ličnost može da kontroliše svoje osećanja. To je palozna osnova mnogih istraživača u oblasti ideala. Kaže se da je za nezrelu osobu osnovni motiv za akciju sve ono što nagoveštava

prijatnosti i neposredno zadovoljenje želja. I, obrnuto: strah od kazne koja je u izgledu i pretpostavka da će se doživeti neprijatnost, jedini su motivi koji nezrelu osobu mogu da odvrte od nekog dela.

Za razliku od takvih osoba kod zdravih ljudi osećanja i prohtevi nisu jedine odredbe ponašanja — čovek može zrelo da razmisli o nekom činu koji želi da preduzme i kada je da donosi odluke koje su kadšto u potpunju sprupnosti sa njegovim osećanjima. On može, na primer, da proceni moralnu vrednost čitavog niza postupaka i ako pojedini iz tog niza nije moralan, on može da odustane od njega,



boško v. popović

## ideali u čovekovoј ličnosti

bez obzira što razume da bi mu baš taj čin pričinio prijatnost i zadovoljenje. Ili, pak, čovek može namerno da učini nešto iako zna da će mu to naneti neprijatnost, samo ako je prethodno procenio da je to što treba da uradi valjan postupak. Sada je važno da se naglasi da prilikom procenijavanja vrednosti nekog postupka ili nekog objekta, čovek ne mora da zatastane i da se zamisli radi upoređivanja tog akta ili objekta s društvenim vrednostima. Jer, zrela osoba „nosi u sebi“, u svojoj ličnosti, društvena pravila i norme, ona ima svest o vrednostima, koja je oličena idealom. Tako shvaćena svest o vrednostima „iznutra“ spontano određuje vladanje i procenijavanje u situacijama koje zahtevaju moralno sudenje, bez obzira da li će krajnja odluka da bude u skladu sa osećanjima i željama.

Sposobnost ljudi da se suprotstave sopstvenim željama i prohtevima, iako oni obećavaju zadovoljstvo, ili, pak, da izvrše nešto što rada neprijatna osećanja, predstavlja bitnu karakteristiku vladanja zrele osobe. Razume se pod uslovom da je odluka diktirana razumskom ocenom o vrednosti postupaka. Ponašanje je, dakle, određeno razumskom procenom svakog akta, ali, kao što je rečeno, to procenijavanje se ne vrši uvek pre izvođenja svakog pojedinačnog akta. Ono postoji u čoveku pre izvođenja bilo kojeg akta u bilo kojem trenutku i ono se vrši spontano. Ta procena dolazi od svesti o vrednostima i uvek je izrečena u skladu sa nekim idealom. Upravo toga su lišena savsim mlada deca, životinje i obolele osobe. Za psa je, kaže jedan psiholog, strah od gospodarara savsim dovoljan motiv; dete takode rukovode jedino želja i osećanja. Ono se ne odriče svojih želja makoliko one bile u neskladu sa situacijom. Za odraslog, zrelog čoveka, međutim, rečeno je da može da uskladi svoje ponašanje sa zahtevima sredine, kao i to da on može da se odupre „trenutnoj emocionalnoj privlačnosti“. Čovekova aktivnost, koja je usmerena nekom cilju, manje je pod uticajem trenutnih želja koje imaju izgleda da stvore prijatna osećanja, a mnogo više je određena razumskom ocenijavanjem vrednosti ponašanja. Ali, samo pod uslovom da on poseduje pravi ideal, koji je unet u ličnost iz socijalne sredine u kojoj živi. Idući bez ideala, kao i oni koji ih lako i često menjaju, obično neredko dolaze u sukobe ne samo sa samim sobom no i sa okolinom. Prema svemu što je rečeno, može da se prihvati shvatanje koje kaže da „tendencije za neku akciju koje nisu određene jedino osećanjima i trenutnim željama, organizuju čovekovu ličnost pod vodstvom jednog ideala.“ Dodaje se i to da sukobi različitih osećanja nisu neizbežan deo ljudske prirode. Jedna osoba može da organizuje sopstvenu ličnost da bi umanjila te sukobe, ali pod uslovom da poseduje jedan ideal. Samo, podvlači se da ideal ne može da se shvati kao savsim subjektivan produkt nečije ličnosti, već da on poseduje određene objektivne vrednosti. Jer, ideal nije nastao u ličnosti sam od sebe, već naprotiv, on predstavlja određene vrednosti koje gaji jedno društvo i koje bivaju unete u ličnost posredstvom

različitih psiholoških mehanizama — identifikacijom, imitovanjem i učenjem.

#### IDEAL I CILJ

U psihološkoj literaturi često se spominje da ideali predstavljaju određene ciljeve kojima osoba teži. To, međutim, prema našim nalazima nije tačno. Ideali nisu isto što i ciljevi. Neki rezultati ispitivanja ideala i ciljeva kod beogradskih učenika pokazali su da su ideali najčešće predstavljali pojedinim osobama, da su personifikacija izvrsnih vrednosti. Ideali mogu da budu osobe iz neposredne sredine, istorijske ličnosti, glumci, spor-

samo radi svog izgleda, već idealizuje u sebi sve osobine koje izazivaju zebnju. Tako, se, na primer, može naći idealizovana slika koja će imati „naglasak“ na inteligenciji, druga na poštenju, uspehu u društvu itd. Prema nalazima do kojih su došli neki psiholozi izlazi da čovek stvara nerealnu sliku o sebi upravo zbog onih osobina koje u njegovim očima imaju najmanju vrednost. Onaj ko smatra da je manje inteligentan od ostalih, stvorice sliku o sebi kao o prvom filozofu, a dečak koji smatra da je slabiji fudbaler od ostalih vrsnika, vidiće sebe kao najboljeg fudbalera. Idealizovana slika na neki način izražava čovekova nastojanja da mu se priznaju neke osobine koje u njegovim očima nemaju vrednosti ili koje uopšte nema.

Osnovna razlika između ideala i idealizovane slike sebe sama je u tome što ideale poseduju zreli ljudi, a idealizovana slika se sreće kod neurotizovanih osoba. Idealizovana slika ima „statički“ karakter, „ona predstavlja fiksiranu ideju koja se obožava“, piše autor ovog tumačenja. Neurotičar se zadovoljava svojom idealizovanom slikom, on sebe lažno zaodeva u svetlo ruho i zatvara oči pred nedostatcima. To nije slučaj sa idealima. Oni će čoveku uvek da postaju da uvidi u čemu se nalaze nedostaci. Dalje, ideali imaju „dinamički karakter“ i služe kao podsticaj ka nekom cilju, kaže autor istog shvatanja. Prema njemu, ideali podstiču razvatak ličnosti, dok idealizovana slika koči; jer ona je, kao što je rečeno, fiksirana na obožavanje sebe sama. Ako neki čovek primeti da je odstupio od svog ideala on će odmah nastojati da se ispravi, bilo zato što će da oseti kajanje ili što će se javiti osećanje krivice. Kod onih koji su izgradili idealizovanu sliku o sebi do toga neće doći. Oni će zatvarati oči pred sopstvenim nedostacima ili će ih „pretvarati u pozitivne kvalitete“. I, najzad, ono što je najlakše uočiti, ali što se ne sme zbog toga uzeti kao manje važno: u idealizovanoj slici neurotičar obožava sebe sama. On sebe vidi kao heroja koji je lišen svih nedostataka, i to upravo onih koji u njemu samom izazivaju nespokojstvo. Ideal nikada nije sopsivna slika. Na primer: idealizovana slika jednog dečaka koji je bio krajnje plašljiv, bila je on sam kao šampion u boks. Svoje realne osobine ličnosti on u potpunosti izvrće i u idealizovanoj slici on postaje sračan borac — šampion. On, dakle, sebe obožava i idealizovanom slikom krije sopstvenu nesigurnost i bojaljivost. Ideal njegovog vrsnjaka bio je car Dušan. Podvucimo sada sledeće: taj dečak je obožavao cara Dušana a ne sebe. Ideal tog dečaka ima u velikoj meri one osobine koje društvo smatra za idealne, toliko podložan subjektivnoj oceni kao što je slučaj sa idealizovanom slikom.

#### PRAVI IDEALI

Pre no što pređemo na dalje izlaganje ove teme treba da se zadržimo na jednom od najvažnijih pitanja: šta su pravi ideali za razliku od lažnih ideala i patoloških ciljeva. Treba početi time što će se odmah odbaciti jedno shvatanje koje kaže da se čovekovo ponašanje i moralno shvatanje dovodi u sklad sa društvenim pravilima posredstvom određenog sistema zabrana i zakona koji jedni navodno obezbeđuju normalne međuljudske odnose. Iz toga bi se moglo zaključiti da su pravi ideali određeni strahom od kazne. I, dalje, ne znači li to da će neki pojedinac formirati svoje ideale i dovesti ih u sklad sa društvenim zahtevima bez obzira na ostale činioce koji deluju prilikom stvaranja ideala. Kada bi pomenuto shvatanje bilo tačno, primetnje jedan psiholog, onda bi se moglo reći da kako prestupnik tako i valjane ljude stvaraju isti zakoni. A to svakako nije tačno. Ne može se očekivati da će neko postati istinski moralna ličnost jednostavno stoga što će zbog straha od kazne potiskivati ili istiskivati iz sebe neku želju, osećanje ili pomisao, koja nije u skladu sa društvenim pravilima sredine u kojoj živi. Na moralnom planu takva osoba se naziva „pseudo-moralnim tipom“; psihološko tumačenje izgleda ovako: ako neka osoba potiskuje svoje stvarne želje i prihvata one koje drugi ocenjuju kao pozitivne, onda ona zamenjuje svoje stvarne želje lažnim, tzv. pseudo-željama, kako kaže jedan poznati psiholog. Sličnom zamenom, prema istom autoru, objašnjava se stvaranje lažnog, pseudo Ja. Kod osobe koja imaju takvo Ja, nisu ideali ti koji dovode do toga da njihovo ponašanje bude u skladu sa socijalnim normama, već pseudo Ja i strah od kazne. Piše se, takođe, da je takvo pseudo Ja „samo agent koji stvarno predstavlja ulogu koju osoba smatra da igra“, ali u stvari igra pod imenom realnog Ja. Ovakvo gubljenje realnog Ja i zamenja lažnim Ja, koje dela u skladu sa socijalnim normama, predstavlja u izvesnoj meri znak za opasnost. Jer, osobe koje poseduju lažno Ja, stalno se osećaju nesigurnim i nezadovoljnim. Čovek koji je iz straha od kazne potisnuo svoje stvarne želje, misli, mudi i zamenio ih drugim, nametnutim, ne samo što nema ideala, već „budući u osnovi svojoj samo refleks tudih očekivanja, on je u izvesnoj meri izgubio svoj identitet“ — piše autor izloženog shvatanja. Osećanje nesigurnosti i nezadovoljstva koje stalno prati takve osobe nagoni ih da se upognu, da budu dovdorice i, jednom reči,



gojko dogo

## jedrenje u magli

Gubavi očevi gubavoj deci nude  
Plodove na zlatnoj obali posle kiše  
Ne znajući da u raju  
Lobanje suve zvone ko stoletne šume  
Praznina tupo odeže.

Putnici nad otvorenim grlom zemlje  
Traže daleku obalu u magli  
Koja taj buduću oblik stvori  
Kao da je smrt rumena jeza zore.

Taj zev zemlje zinuo u nama  
Ta nepoznata obala, svetionik  
Ujutru zida uveče obara,  
Munja u mraku čelo mrska  
A puste zvezde u dubini plove.

Putuj odavno mrtav  
Ko veliki papirnat zmaj na nebu  
Kome dete uzicu čas pušta čas tegli,  
Jedri; ukleti putniče nad beskrajem  
Plamti ledni trozubac u zenitu  
I pre nego svoju senku shvatiš  
Na tebe će da se sruči.

Jedri, sam na belim jedrima  
Meteor u magli nad prolomom sjaji  
Između njega i tebe  
More, jedri.

## zolija egzotika

Nešto šapće u suvoj šumi žila  
Kao prolejni stid stare kože  
Podzemna bolest ili čudna plima  
Gmiže u krvi udara krilima  
U tvrdu ploču na đnu uha  
Da ugasi u jami nemo gra

Da ugasi sveću u potiljku.  
I olovo topi na hladnim usnama,  
Opori talog tuđe i žedi  
Šumi kroz žute grane sliva  
A šuplje stablo zvoni kao trska.  
Ko li glav i lud tuli luču u tom mraku

A neće da zove ni da čuti  
Brat nije niti putnik zalutao,  
U dolini bez puta i odziva  
Zov izvora nema dubljeg ispod neba  
Od zvuka tog zrna koje čelo traži.

Negde u glavi nepoznata larva koren  
[truje]

Od otrova nema boljeg vina,  
Da izleči ili da ubije,  
Nema vrata ni mudrih dubina  
Koje njezin leptir ne otvara.

božidar milidragović

## orfej peva argonautima

Valovi vali valovi vali  
Vali valovi vali valovi  
Bi li nam zlatno runo dali  
Valovi vali valovi vali

Vali valovi vali valovi  
Valovi vali valovi vali  
Vesla nam procvetale od soli  
Vali valovi vali valovi

Neka se more sa nama šali  
Valovi vali valovi vali  
Vesla nam procvetale od soli

Vali valovi vali valovi  
Bi li nam zlatno runo dali  
Valovi vali valovi vali

## argonaut I

Pred kapijama smrti samo put je spas.  
Pevač sa nama zaboravi i izgubi  
Ženu uzetu od noći harja ljubi  
Horsku pesmu jaču no gluv talas

Mami nas krzno koje nam uze glave i  
[lsan]  
Ostvaren van oka tek u runu  
Samo pobuni trajemo u zrnju  
Na putu proći će put i naš dan

Iznad nas puni se luna žuta  
Pogledamo je nekad, ali nas ne sputa!  
Mi ne idemo da ganemo čudo.

Što duži boravak daj nam; pevamo  
[glad]  
Koji nećemo utoliti nikad  
Primaknu se stene i zapevaju tvrdo.

## žena uzidana u zid

Prestupna bi zora kad dunderi  
Zazidaše te nečujnu, zida radi  
Jabuka zri, žena, nadi se zameri  
Što bedem uveća, srce iznenadi.

Da bude glas što nikud ne vodi  
Slepi izvor koji stepo osokoli  
Skamenjena, ti ne vidiš u vodi  
Usnu podmetnutu pod mlaz koji boli.

Neka zri gorko mleko pretvoreno u  
[vodu!]  
Jalove gospe, opijte se sada  
Zidom koji bi da prestup opravda.

Život je prošao; vatra se preseli  
U jabuku što zri. Nek te ne ucveli  
Svet što ti leđa okreće u hodu.

tomaž šalamun

## mir ljudima na zemlji

Bog se seti svih putnika  
kiše u Arasu  
sina Davidova  
i veverice kako pada na zemlju  
a ja vičem zečevi  
misleći da su zečevi jer slabo vidim  
Bog se seti Stavrogina  
pinija prozračnog drveta naših igara  
kako bačkamno zube  
i kazacu mir ljudima na zemlji  
od svega ampir pokušava  
najviše mi se dopadaju ampir-noge  
bog će se setiti  
Bog će se setiti kako sam se namučio  
da sam od hleba napravio tetraedar  
besno ga bacao na zid  
i bio je rat  
i drugi su jeli saharin  
Dolazi vatra  
noć sa zaliscima  
pakao vidim gde je stajao moj andeo.

Bez tebe slovo P otići će k vragu svet  
paradajz pojas politika  
jeste li videli papagaja bez slova P  
ili pipu pušiti Pensilvaniju  
bez tebe slovo P ostaje još samo  
žabica akvararin nastati namazati  
a sve su to slonovi na paketima  
pogledajmo samo teškoće  
koje će nastati u zemljopisu  
ideš po svetu stigneš do Patagonije  
stop crna praznina  
ne možeš uzeti čak ni prut  
da bi ga naslonio  
na pred-Patagoniju ili po-Patagoniju  
onda ti sine pa kažeš TRAM  
ali ti i TRAM padne u prazninu  
pošto nema paketa  
nikad ne jedeš po porudžbini  
stalno povećavaš meni  
zatim hoćeš da spavaš a samo zevaš  
i zevaš go jer nema pižame  
tako se širi nemoral  
tako se širi nemoral  
perje poštari pamtiš

Postoje određene mane  
na tvome vratu i već uskoro  
neću imati šta da grizem  
svi valovi s juga  
neće ti pomoći  
sui valovi  
iako si molio  
iako si se svakoj algi posebno obraćao

Skoljku moraš pojesti  
sirovu sirovu  
jedva rođenu  
jer se na ovom božjem suncu  
sve sprži

## šta je gadost

Gadost je ako dođeš kući  
i kažeš založite mi peč  
i niko ti ne založi peč  
a februar je

ta idite idite  
najglobalnija gadost je grašak  
Preveo sa slovenačkog Petar VUJIČIĆ

(Nastavak sa 4. strane)  
da postanu konformisti u najružnijem  
smislu te reči. Dodajmo još da je nepo-  
bitna tvrdnja onih stručnjaka koji kažu  
da ljudi koji traže svoj identitet u tu-  
đim pohvalama nikada ne postaju sa-  
mostalne ličnosti pošto stalno zavise od  
tuđih pohvala i ocena. U tom slučaju  
nema ni reči o moralnoj autonomiji, niti  
pak o vlastitim idealima. Pravi ideali za  
razliku od pomenutih određuju vladanje  
delovanjem „iznutra“; oni uskladjuju čov-  
ekovo ponašanje sa socijalnim normama  
ne posredstvom straha od kazne, no na  
taj način što su nastali unošenjem u lič-  
nost spoljašnjih — društvenih vrednosti.  
Nema, dakle, ni govora o strahu i potis-  
kivanju, već je u pitanju unutrašnji re-  
gulator ponašanja, unutrašnje merilo.  
Ovim smo došli do jedne veoma važne  
tačke u ovom napisu. Dalje izlaganje bilo  
bi u velikoj meri nepotupno ako već sada  
ne bismo odgovorili na pitanje: šta su to  
pravi ideali za razliku od lažnih? Već je  
rečeno da, prema modernim shvatanjima,  
pravi ideali nisu uloga koju neko igra  
pod pritiskom spolja ili pak u očekivanju  
tuđih pohvala. Ali, pored toga, u savre-  
menoj literaturi postavlja se pitanje je li  
ideal svaki nematerijalni cilj čije posti-  
zanje ne ide u raskorak sa socijalnim  
normama sredine u kojoj se individua  
razvija i da li je ideal samo žrtvovanje  
ličnih, egoističkih ciljeva, opštim, društvenim  
? Odgovarajući na ovo pitanje jedan  
savremeni psiholog izlaže veoma zanim-

ljivo shvatanje. On kaže da polazeći od  
strogo subjektivnih ocena jedan fašista,  
koji je podstaknut željom da se potišni  
višim ciljevima (fašističkim), ima ideal  
isto toliko koliko i onaj čovek koji se  
bori za ljudsku ravnopravnost i slobodu.  
Razume se da je to neprihvatljivo i ne-  
tačno. Zbog toga, kaže isti autor, treba  
uočiti razliku između pravih i lažnih  
ideala. Ideali fašiste svakako spadaju  
među lažne ideale. Da vidimo kako se to  
objašnjava. Pravi ideali, po mišljenju is-  
tog psihologa, imaju jednu zajedničku ka-  
rakteristiku: oni su izraz želje za nečim  
što još nije usavršeno, ali što je po-  
željno i služi razvitku i sreći ljudi. Na  
primeru da time još uvek nije objašnje-  
no šta su pravi ideali i kako se oni raz-  
likuju od lažnih, pošto ne znamo šta je to  
što služi u svrhu razvitka, isti naučnik  
odgovara: „mi nismo uvek sigurni koja  
je hrana zdrava a koja ne, pa ipak ne  
zaključujemo da nema načina da prepoz-  
namo pokvarenu“. Na isti način ljudi  
mogu da saznaju šta je rđavo za duševni  
život, kaže autor. On dalje razvija misao  
naglašavajući da sve ono što je usme-  
reno osiromašenju duševnog života, izo-  
laciji, sputavanju i uništenju — to je  
protiv života. Sve što služi slobodi i raz-  
vitku ličnosti — ide u prilog života. Pre-  
ma tome, ideali fašiste, koji su u osnovi  
destruktivni, što posebno ne treba pot-  
krepljivati dokazima, idu protiv razvoja  
i života. Prema ovom shvatanju, nemo-  
guće je nazvati zdravom privrženost ideal-

lima razaranja, uništenja — niti se takvi  
ideali mogu da nazovu pravim idealima.  
To su u svojoj osnovi patološki ciljevi i  
pervverzije u ovoj oblasti duševnog života  
ili, jednom rečju: lažni ideali. Dakle, u  
odgovoru na postavljeno pitanje može se  
reći da ideali nisu samo ciljevi koji ne  
idu u raskorak sa normama jedne grup-  
pacije, pošto norme jedne grupe ljudi  
mogu biti bolesne, kao što se videlo iz  
primera. Prema učenju koje izlažemo  
može da se shvati da ideali treba da idu  
u korak sa svim procesima razvitka, da ga  
podstiču i obezbeđuju. Oni treba da vode  
obogaćenju života, slobodi, a ne smrti i  
razaranja. Samo u tom slučaju može se  
govoriti o pravim idealima.

### IDEALI I UZORI

Napred je već rečeno da su ideali per-  
sonifikacija vrednosti koje su posredstvom  
određenih psiholoških mehanizama unete  
u ličnost. Sada valja da se doda da su  
ideali mlade dece obično pojedine osobe  
— uzori, čijim se posredstvom unose vred-  
nosti — kao jedna njihova bitna odredba.  
To je sasvim razumljivo ako se uzme u  
obzir da naročito za mladu decu izrazi  
iz rečnika moralnog vaspitanja — dobro,  
lepo, pošteno, druželjubivo itd. nemaju  
nikakvo značenje. Ali ako se ti izrazi  
vežu za pojedine osobe, onda će kada se  
deca identifikuju sa tim osobama ili kada  
ih imitiraju, biti uneti u detinju ličnost  
zajedno sa tim voljenim, preferiranim  
uzorima. Iz ovoga, međutim, ne treba za-

ključiti da su ideali i uzori isto. Jer, is-  
pitivanja su pokazala da jedan isti uzor  
ne biva viđen na isti način od strane  
raznih pojedinaca koji se sa njim identi-  
fikuju. Uzori jesu ideali ali viđeni očima  
onih koji se za njih opredeljuju, koji se  
sa njima identifikuju. To znači da će  
razni pojedinci videti u uzoru ili mu pri-  
pisati nešto od sopstvenih osobina, po-  
treba, želja, očekivanja, dakle, nešto što  
sam uzor ne poseduje. Uzor je, dakle,  
osoba koja ima šanse da se njom pored  
njenih osobina pripišu i neke željene.  
Najzad, valja da se doda da uzori ova-  
kovi videni bivaju uneti u ličnost i da se sa  
njima unose i njihovi realni kvaliteti i  
ocene koje im društvo pripisuje. Tako se  
objašnjava tvrdnja da su vrednosti per-  
sonifikovane i, s druge strane, da ideali  
personifikuju svest o vrednostima. Samo,  
to ne znači da vrednosti zauvek ostaju  
personifikovane. Primećeno je, naime, da  
sa tokom razvitka uzori i ideali menjaju  
pod uticajem unutrašnjih i spoljašnjih  
činilaca, dok negde početkom perioda zre-  
losti ne prerastu u potpuno impersonalan  
„selektivni sistem“ — svest o vrednosti-  
ma, koja je funkcionalno nezavisna od  
pojedinih ranijih uzora i ideala. Takva  
svest o vrednostima, ako se razvijala pod  
povoljnim uslovima, ne počiva na strahu  
od kazne niti je izraz želje da se neko  
umili. O moralnoj zrelosti može se go-  
voriti samo ako čovek poseduje takvu  
svest o vrednostima, u protivnom nipošto.  
Boško V. POPOVIĆ